

อรรถกถาแก่นักคิดตาในพุทธปรัชญาเถรวาท



นาย สัมภาร พรหมทา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต

ภาควิชา ปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2534

ISBN 974-578-400-1

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

017735 111008987

BEING AND NON-BEING IN THERAVADA BUDDHISM

Mr. Somparn Promta

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy

Department of Philosophy

Graduate School

Chulalongkorn University

1991

ISBN 974-578-400-1



หัวข้อวิทยานิพนธ์ อรรถกถากับนิติตาในพุทธปรัชญาเถรวาท
โดย นาย สมภาร พรหมทา
ภาควิชา ปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศทเวทย์
รองศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ฅ รังษี

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. ถาวร วัชรากัญ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศทเวทย์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ฅ รังษี)

.....กรรมการ
(พระเมธีธรรมาภรณ์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ปรีชา ช่างขวัญยืน)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณ สถาอานันท์)

บทคัดย่อ ๑๓๓๓๒

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

สมภาร พรหมทา : อรรถกถากับนัตถิกถาในพุทธปรัชญาเถรวาท (BEING AND NON-BEING IN THERAVADA BUDDHISM) อ. ที่ปรึกษา: ศ.ดร. วิทย์ วิศุทเวทย์; รศ.ดร. สุนทร ณ ริงซี, 111 หน้า. ISBN 974-578-400-1.

มีทัศนะทางอภิปรัชญาเกี่ยวกับธรรมชาติของโลกอยู่สองทัศนะที่พุทธปรัชญาเถรวาทไม่เห็นด้วย ทัศนะแรกคืออรรถกถิกทฤษฎี ทัศนะที่สองคือนัตถิกทฤษฎี อรรถกถิกทฤษฎีคือระบบปรัชญาที่เชื่อว่าสิ่งทั้งปวงมีอยู่ นัตถิกทฤษฎีคือระบบปรัชญาที่เชื่อว่าสิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่

เหตุผลที่พุทธปรัชญาเถรวาทไม่เห็นด้วยกับสองระบบปรัชญานี้คือ ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท ระบบปรัชญาทั้งสองนี้เป็นทัศนะที่สุกโคงไปคนละทาง พุทธปรัชญาเถรวาทได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับธรรมชาติของโลกผ่านหลักธรรมสามเรื่องคือ ปฏิจงสมุพบาท ไตรลักษณ์ และชนิดิทัศนะ พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่า ธรรมชาติของโลกตามที่บรรยายด้วยหลักธรรมสามเรื่องนี้เป็นภาวะที่อยู่กึ่งกลางระหว่างธรรมชาติของโลกทั้งสองระบบปรัชญานั้นบรรยายไว้ ดังนี้

- ก. โลกตามอรรถกถิกทฤษฎีคือสิ่งที่มีอยู่
- ข. โลกตามนัตถิกทฤษฎีคือสิ่งที่ไม่มีอยู่
- ค. โลกตามพุทธปรัชญาเถรวาทคือสิ่งที่ว่างเปล่า

ความว่างเปล่า (สุญญตา) นี้พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าเป็นภาวะที่อยู่กึ่งกลางระหว่างความมี (อรรถกถา) กับความไม่มี (นัตถิกถา) ตามพุทธปรัชญาเถรวาท เรากล่าวไม่ได้ว่าโลกมีอยู่ ในขณะที่เดียวกันเราก็ก่อนไม่ได้ว่าโลกไม่มีอยู่ สิ่งที่เราสามารถยืนยันได้ก็คือ โลกเป็นสิ่งที่ว่างเปล่า ความว่างเปล่าของโลกนี้พิจารณาได้จากภาวะที่โลกประกอบขึ้นจากธาตุมูลฐานที่เกิดดับสืบเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา ภายในกระแสความเกิดดับนี้ ไม่มีสิ่งที่ยึดถือว่าตัวตนอันถาวร

สรุปความว่า โลกตามพุทธปรัชญาเถรวาทไม่ใช่เนื้อสาร ไม่ใช่ขัณนิภาพของจิต หากแต่โลกคือความว่างเปล่า



ภาควิชา ปรัชญา
สาขาวิชา ปรัชญา
ปีการศึกษา 2534

ลายมือชื่อนิสิต Sungram

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา S. P. ...

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

SOMPARN PROMTA: BEING AND NON-BEING IN THERAVADA BUDDHISM.
DISSERTATION ADVISORS: PROF. WIT WISADAVET, Ph.D.; ASSO. PROF.
SUNTHORN NA-RANGSI, Ph.D. 111 PP. ISBN 974-578-400-1.

There are two metaphysical views on the nature of the world which Theravada Buddhism does not agree with: atthikaditthi and natthikaditthi. Atthikaditthi is the view that everything exists. Natthikaditthi is the view that everything does not exist.

Theravada Buddhism does not agree with these philosophical systems by the reason that they are the extreme views. Theravada Buddhism presents a view on the nature of the world to replace these two views through the three doctrines: The Doctrine of Dependent Origination (paticcasamuppāda), The Doctrine of Three Characteristics (tilakkhana) and The Doctrine of Momentariness (khanikadassana).

The Theravada Buddhist believes that this Theravada Buddhist view on the nature of the world is the middle way comparing with the two extreme views as following:

- a. The world as conceived by atthikaditthi is being.
- b. The world as conceived by natthikaditthi is non-being.
- c. The world as conceived by Theravada Buddhism is emptiness.

According to Theravada Buddhism, "emptiness" (sunnatā) is a middle concept between the two extreme concepts: "being" (atthitā) and "non-being" (natthitā). The emptiness of the world can be viewed by the fact that this world is made up of basic elements which arise and decay momentarily. In such arise-and-decay-stream of the world, there is no any permanent substance.

Conclusion: The world according to Theravada Buddhism is not substantial, nor the idea of mind. But the world is emptiness.

ภาควิชา ปรัชญา
สาขาวิชา ปรัชญา
ปีการศึกษา 2534

ลายมือชื่อนิสิต *Somparn Promta*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *Wit Wisadavet*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม *Sunthorn Na-Rangsi*



กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลและสถาบันหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอระบุนามเพื่อแสดงความขอบพระคุณและขอบคุณดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศทเวทย์ และ รองศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ฅ รังษี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ สองท่านนี้ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ และท้วงติง หลายประการที่ช่วยให้วิทยานิพนธ์นี้มีเนื้อหากระชับ รัดกุม และชัดเจนยิ่งขึ้น นอกเหนือไปจากการตรวจสอบความถูกต้องทางวิชาการอันเป็นหน้าที่หลักในการเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านทั้งสองมา ณ โอกาสนี้

พระเมธีธรรมาภรณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย รองศาสตราจารย์ ปรีชา ช่างขวัญอิน และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณ สภาอนันต์ ทุกท่านที่เอื้อนามมานี้ล้วนมีส่วนในการชี้แนะและท้วงติง ทำให้วิทยานิพนธ์นี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความเมตตาอนุเคราะห์ของท่านเหล่านี้

นางสาววรรณี แก้วบุตตา มิตรสนิที่คอยให้กำลังใจทั้งในเรื่องงานและเรื่องส่วนตัวมาอย่างเสมอต้นเสมอปลาย แม้จะไม่มีส่วนโดยตรงในการทำวิทยานิพนธ์นี้ แต่ก็มีส่วนโดยอ้อมที่ช่วยให้ผู้วิจัยทำงานชิ้นนี้ผ่านพ้นไปอย่างราบรื่น สนุกสนาน และเป็นสุข เธอเป็นผู้เอื้อเพื่อให้ผู้วิจัยมีใช้ เครื่องพิมพ์ดีดทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ทั้งยังอนุญาตให้ผู้วิจัยใช้ส่วนหนึ่งของบ้านที่เธอพำนักอยู่เป็นสถานที่ทำงานระหว่างทำวิทยานิพนธ์นี้แทนห้องแคบๆที่ผู้วิจัยเช่าอยู่ ผู้วิจัยขอขอบคุณในความเอื้ออาทรนี้

ขอขอบคุณห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ และ หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันที่เอื้อนามมานี้มีส่วนสำคัญยิ่งในการเอื้อเพื่อข้อมูลด้านเอกสารสำหรับใช้เรียบเรียงวิทยานิพนธ์นี้

สมภาร พรหมทา



สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาของวิทยานิพนธ์.....	1
1.2 ขอบเขตของวิทยานิพนธ์.....	3
1.3 พุทธศาสนากับพุทธปรัชญา.....	3
1.4 พุทธปรัชญาเดรวาท.....	4
2. อรรถกถา.....	6
2.1 อรรถกถาตามการตีความของพระอรชกดาจารย์.....	6
2.2 อรรถกถาในอภิธรรมปิฎก.....	9
2.3 อรรถกถาตามการตีความของผู้วิจัย.....	16
3. นัตถกถา.....	25
3.1 นัตถกถาตามการตีความของพระอรชกดาจารย์.....	25
3.2 นัตถกถาตามการตีความของผู้วิจัย.....	36
4. พุทธทัศนะเกี่ยวกับปัญหาความมีอยู่และไม่มีอยู่.....	44
4.1 พระพุทธวจนะเกี่ยวกับเรื่องความมีอยู่และไม่มีอยู่.....	44
4.2 โลกและสิ่งทั้งปวงตามพุทธปรัชญาเดรวาท.....	48
4.3 โลกทางกายภาพในทัศนะของพุทธปรัชญาเดรวาท.....	53
4.4 โลกตามพุทธปรัชญาเดรวาทแตกต่างจากโลก ตามอรรถกถาและนัตถกถาอย่างไร.....	76

5.	เหตุผลและหลักฐานสนับสนุนพุทธทัศนะเกี่ยวกับปัญหา ความมีอยู่และไม่มีอยู่.....	82
5.1	ข้อสนับสนุนตามจารีต.....	82
5.2	จุดอ่อนของข้อสนับสนุนตามจารีต.....	84
5.3	ข้อสนับสนุนที่อาจเป็นไปได้ตามทัศนะของผู้วิจัย.....	85
5.4	การตรวจสอบด้วยเหตุผล.....	86
5.5	การตรวจสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์.....	91
5.6	ข้อสนับสนุนตามจารีตกับข้อสนับสนุนที่เสนอโดยผู้วิจัย มีน้ำหนักต่างกันอย่างไร.....	101
6.	สรุปและเสนอแนะ.....	103
6.1	ใจความสำคัญของวิทยานิพนธ์นี้.....	103
6.2	ทัศนะที่ว่าโลกว่างเปล่าสัมพันธ์กับหลักธรรมอื่นอย่างไร.....	104
6.3	ทัศนะที่ว่าโลกว่างเปล่าให้อะไรแก่วงการปรัชญา.....	105
6.4	เสนอแนะ.....	106
	บรรณานุกรม.....	107
	ประวัติผู้วิจัย.....	111